

ZEKİ SARIHAN

KURTULUŞ SAVAŞI GENÇLİĞİ

ZEKİ SARIHAN:

1944'te Fatsa'nın Beyceli köyünde doğdu. Lâdik Akpınar İlköğretmen Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü mezunu. Öğretmenlik, dergi ve kitap yayıncılığı, dernekçilik yaptı. 1993'te emekli oldu. Ankara'da oturmaktadır. Öğretmen-Avukat Şenal Sarıhan'la evli olup iki oğul babasıdır. Yayımlanmış 47 kitabı vardır.

İçindekiler

ÖNSÖZ	9
Kurtuluş Savaşı Gençliği'nin Yazımı Hangi İhtiyaçtan Doğdu?	11
Konunun Sınırlılığı	13
Kaynaklar Hakkında	13
I GİRİŞ	17
Türk Kurtuluş Savaşı	17
Kurtuluş Savaşı'nın Mirası	21
Kurtuluş Savaşı'nda Gençlik Hareketlerinin Özelliği	22
II YORGUN FAKAT DENEYİMLİ	26
"Gençliği Kurtaralım"	26
İlk Gençlik Eylemi Türkçe İçin	28
Gurbet Ellerde Hastalanan Gençlik	31
Yurda Dönüşler Başlıyor	34
Almanların Hasta Ettiği Gençler	35
İşgalcinin Gençliğe Öğüdü: Padişah'ın İzinden Gidin!	38
Tan Ağarırken	44
"Gençlik, Mustafa Kemal'i Belleğine Kazısın"	45
Halka Doğru	46
Politika ile Uğraşmak Yasak!	49
III GENÇLİK ÖRGÜTLENİYOR	53
Türkiye Müdafaai Hukuk Cemiyeti	53
İhtiyat Zabitleri Cemiyetleri	55
Açlık Gençliği Vuruyor	56
Gençler İş Arıyor	57
İkinci İhtiyat Zabitleri Derneği	59
Urfa'da	60
İnebolu Gençler Mahfeli	61
Kastamonu Gençler Kulübü	63
Çankırı Gençler Mahfeli	72

Çerkeş Gençler Mahfeli	72
Tosya Gençler Kulübü	73
Bolu Gençler Birliği	73
Konya Kardeş Birliği	74
Antalya Gençlik Yurdu	75
Diyarbakır Gençlik Derneği	75
Ordu'da	75
Elazığ'da	75
Yozgat'ta Hareket-i Fikriye	76
IV GENÇLER MÜCADELENİN ÖN SAFLARINDA	78
“Vatanın Kurtuluşu İçin Çareler Arama Zamanı”	79
“Ümitsizliği Kalbinde Kopar At!”	80
Türk Kızı da Millî Mücadeleye Atılmalıdır	80
İzmir Gençliğinin Duyarlılığı	81
Bundan Sonra Silahla... ..	84
İstanbul Yüksek Öğrenim Gençliği Ayaklanıyor	85
Gençler Halka Yayıldı ve Gerçeği Yaydı	89
Gençler Mitingleri Örgütlüyor	91
İşgalciler Mitingleri Yasaklıyor	92
Üniversite Adına Münevver Saime Konuşuyor	94
Öğrenciler Büyük Sultanahmet Mitinginde	96
Öğretmenler: “Gençleri İsyan Hisleriyle Silahlandıracağız...”	97
Mandacı Değil, Bağımsızlıkçı	99
Millî Bayram İçin Konulan Yasak	101
Sivas Kongresi için Delege Seçimi	101
Tıbbiye Temsilcisi Hikmet Sivas Kongresi'nde	102
Kırşehir Gençliği İçin	104
İstanbul'un Türklerden Alınacağı Söylentilerine Karşı	105
Yardım Toplamada Gençliğin Aldığı Görev	105
Savaşçıların Yaralarını Sarmak İçin	106
“Ana Ben Gidiyom Düşmana Karşı”	107
Asil Ruhlar	108
Sakarya'da Çarpışan İstanbul Gençliği	109
Halide Edip'in İstanbul Gençliğine Çağrısı	110
Çeteci Genç Kadınlar	112
Darülfünunun Öğrenciler Anadolu'da	113
Bir Anadolu'ya Geçiş Hikâyesi	115
“Ey Vatan Göz Yaşların Dinsin”	116

İstanbul'dan Ankara'ya Geçişler	117
Zengin Çocukları Zevk ve Sefa İçinde Yaşarken... ..	119
Mareşal Hindenburg Alman Gençliğine Anadolu Gençlerini Örnek Gösteriyor	120
1921 Maarif Kongresi'nde	121
V YÜKSEK ÖĞRENİM GENÇLİĞİNİN BÜYÜK BOYKOTU	122
“Düvel-i Muazzama'ya Borçlusunuz”	122
“Gençler Geç Bile Kaldı, Toplumsal Bir Boykot Lazım”	128
Ali Kemal Derse Giremiyor	128
Öğrenciler Suçluyor	129
Boykot Genişliyor	135
Öğretmenler Kurulu Karar Alamıyor, Gençler Direniyor	137
Boykot Kırıcıların Girişimi.....	139
“O Zaman Adam Kesiyorlardı!”	140
Sıralar Bomboş!	141
Üniversite Divanının Kararı	142
Tıbbiye de Boykotta	143
Fen Fakültesi Öğrencileri Yemin Ediyor	146
Yüksek okulların öğrencileri de	146
Fakülte ve Yüksek Okullar Öğrencilerinin Üniversite Divanına Ortak Bildirisi	149
Medrese Tarafsız Kalıyor	149
Boykot Komitesi Kuruluyor.....	150
İşbirlikçiler Üniversiteden Atılıncaya Kadar.....	150
Baytar Yüksek Okulu da	151
Divan Komisyonu Çalışmaya Başlıyor	152
Hukuk Fakültesi Öğrencileri Boykotu Tekrar Oyluyor ve Devam Kararı Alıyor	153
Bakanlık Üniversiteyi Geçici Olarak Kapatıyor	153
Rıza Tevfik'in Savunması: “Ben Felsefe Öğretmeniyim, Derslerimde İnönü Zaferinden Dem Vuramazdım. Yuh Size!”	154
Ali Kemal: “Bir Silindir Gibi Üzerlerinden Geçmeli”	155
İşgal Kuvvetleri İşe Karışıyor!	157
Öğrenciler Rektöre Tepki Gösteriyor: “İki Taraflı Oynama!”	159
Öğrenciler Merkezî Bir Örgütte Birleşiyor	160
İstanbul Hükûmeti Öğrencilerden Yana	161
İstanbul Eğitim Bakanı Öğrencileri Takdir Ediyor.....	162
Soruşturma Kurulu Değiştiriliyor.....	163
Ahmet Emin (Yalman): “Hızlı Karar Almaya İhtiyaç Var”	164

Okullar Açılıyor ve Yeniden Kapatılıyor “Sizin İngiliz’iniz Varsa Bizim de İmanımız Var” Eğitim Bakanı Ağlıyor.....	166
Edebiyat Fakültesi Dekanının İstifa Haberi.....	167
Okul Kapılarında Kavgı	168
Anadolu, İstanbul Gençliğini Destekliyor	169
“Sevr’i İmzalayan Eli Sıkman”	171
Mebusların ve Ankara Eğitim Bakanlığının Kutlama Telgrafı.....	172
Ankara’da Ali Dersler Öğretmen ve Öğrencilerinin Kutlaması.....	174
“Ey Hocalar, Vatan Hainlerini Affedecek miyiz?”	176
Öğrenciler Zafere Ulaşıyor.....	177
Okullar Açılıyor	179
İşbirlikçi Müderrislerin Sonu.....	179
Anadolu Üniversitesi	181
Gençlik üzerine Yazılar	183
Türkiye Batı’dan Doğu’ya Yöneliyor.....	187
Uluslararası Üniversite	187
VI GENÇLER YENİ TÜRKİYE’Yİ KURMAYA HAZIRLANIYOR	189
İzmir’in Kurtuluşu Üzerine Gençliğin Coşkusu.....	191
Ankara’nın Temsilcisini Kucaklayan İstanbul Gençliği	192
Refet Paşa: “Gelecek Sizindir”	193
Refet Paşa’dan Tıbbiye Öğrencilerine: “Sizlerin Huzurunda Eğilmek İstiyorum”	196
Bu Öyle Bir Gençliktir ki	198
Gençliğin Millî Hâkimiyet Coşkusu	201
Gençlik Yeni Görevlere Hazırlanıyor	201
İsmet Paşa Darülfünunda.....	202
Gençler Ankara’da	204
Millî Hâkimiyet, Gençliğin Önünü Açıyor	206
“Yeni Devleti Sizinle Kurduk”	207
VII SONUÇ VE DÜŞÜNCELER	210
Kaynaklar.....	213
I. Süreli Yayınlar	213
II. Kitaplar	214

ÖNSÖZ

Yurdumuz Türkiye, büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunları alt edebilmek ve ülkenin zengin ülkelere avuç açmadan ve onların dayatmalarıyla karşılaşmadan onurlu, gönençli bir hayata kavuşması gerekiyor.

Türkiye halkı, bu amaçla büyük hamleler yapmıştır. Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet anayasa ve özgürlük hareketleri, özellikle Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimi, 27 Mayıs 1960 Harekâtı, bu hamlelerin başlıca evreleridir. Türkiye halkının bu devrimci hamleleri, yalnız kendi geleceği için yapılacak çalışmalara değil, dünya haklarının ileri atılımlarına da ışık tutan derslerle doludur. Başka ulusların ve halkların verdikleri ulusal ve sosyal kurtuluş mücadelelerinin Türkiye halkına da ışık tutmaları gibi.

Böylece, bu kitabı niçin hazırlamaya giriştiğimi de anlatmış oluyorum sanırım.

Türkiye'nin öğretmen yetiştiren en önemli kurumlarından biri olan Gazi Eğitim Enstitüsü'nün 1969'da öğrenci derneği başkanlığını yaptığım için, bu derneğin çalışmalarından ötürü, 1971 Askerî Darbesi'nden sonra, hemen diğer bütün yüksek öğrenim öğrenci derneği yöneticilerine yapıldığı gibi, 1971'de benim gibi okulumuzdan bir yıl önce mezun olmuş ya da henüz okulun öğrencisi bulunan bazı arkadaşlar tutuklanıp yargılama altına alınmıştı. Kurtuluş Savaşı hakkında cezaevinde kitaplar okumaya başladığımda onun yasalarının (özelliklerinin) bir listesini yaptım.

Kendimce sıraladığım 30 yasadandır, Kurtuluş Savaşı'nın bütün bir halkın seferberliği ile kazanılmış olmasıydı. Bu savaşta

çeşitli sınıflar, siyasi anlayışlar, milliyetler, kadınlar ve erkekler ve çocuk, genç, yetişkin ve yaşlı olarak ifade edilebilecek yaş gruplarından insanlar aynı hedefe yürüyebilmişlerdi, savaşı kazanmanın etmenlerinden biri bu idi.

Kurtuluş Savaşı gençliği, işte benim üzerinde çalışmayı düşündüğüm bir yığın konudan birinin, ulusal birlik (seferberlik) konusunun alt başlıklarından biriydi.

Yaklaşık dört yıllık bir tarihsel dönemin açıklamalı bir kronolojisini yapmak 20 yılımı aldı. Kurtuluş Savaşı Günlüğü adını verdiğim bu açıklamalı kronolojinin ilk cildi 1982’de yayımlandı, o tarihe kadar yayımlanmış olan ilk üç cilt 1990’da Afet İnan Tarih Ödülü’ne değer görüldü ve tümünün basımı Türk Tarih Kurumu tarafından yapıldı. Bir yandan da Kurtuluş Savaşı’nın özelliklerini ve belli başlı olaylarını tek tek ele alıp işlemeye çalışıyordum. 1979’da İstiklal Marşı hakkında bütün entelektüel hayatı saran bir tartışma nedeniyle *Vatan Türküsü, İstiklal Marşı Tarihi ve Anlamı* kitabım yayımlandı (1984). Gene, 1970’li yılların Çerkez Ethemciliğine karşı da *Çerkez Ethem’in İhaneti* kitabımı yayımladım (1984). Abdülhamit tartışmaları, 1990’lı yılların ikinci yarısında yeniden hararetlenince, daha önce hazırladığım fakat basım olanağı bulunamayan *Mehmet Akif* kitabımın yayımına vesile oldu (1996). 1977-1978 yılında devam ettiğim Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Lisans Üstü Programında lisans tezi olarak hazırladığım *Kurtuluş Savaşı’nda İkili İktidar*, kitap olarak 1999’da yayımlanacaktı. Nihayet, ABD’nin 11 Eylül 2001’de uğradığı intihar saldırısı sonucu Afganistan’ı işgali, *Kurtuluş Savaşımızda Türk-Afgan İlişkileri* (2002) kitabımın yayımına güncellik kazandırdı. Cumhuriyet Kadınları Derneği’nin o zamanki yöneticileri tarafından yazmaya özendirildiğim, ilk iki baskısı Çankaya Belediyesi tarafından yapılan *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, 2006’da Yunus Nadi Sosyal Bilimler Araştırması’na değer görüldü. Kurtuluş Savaşı’nda eğitim topluluğunun çalışmalarını ayrıntılı olarak veren Millî Mücadelede Maarif Ordusu (2013) yayımlanınca Nafi Atuf Kansu Eğitim Araştırmaları Ödülü’ne değer görüldü.

Kurtuluş Savaşı Gençliği'nin Yazımı Hangi İhtiyaçtan Doğdu?

Doğrusu bunun için birkaç nedeni birden göstermek mümkündür. Herhâlde bu nedenlerin başında, 1980 askerî darbesinden sonra gençlik hareketinin alabildiğine durgunlaşmış olmasıdır. Gerçi 1980 öncesi gençlik hareketlerinin bütünüyle doğru bir yönde geliştiği söylenemez. Yalnız yakın tarihimize bakarak söyleyecek olursak, 27 Mayıs 1960 öğrencisi gençlik hareketi hem hedefleri hem gösterdiği bütünlük açısından haklı olarak övgü kazanmıştır. 1960 sonrasında, önce üniversite sorunlarından hareket eden, fakat kısa sürede dünya gençlik hareketinin de etkisiyle siyasallaşan gençlik hareketi, başlangıçta ülkenin tam bağımsızlığını ve Kurtuluş Savaşı yıllarında TBMM'nin anayasal belgelerine geçmiş "halk hükûmeti"ni amaç edinmişken, bu hareket çok geçmeden önce sağ-sol olarak ikiye bölünmüş, çok geçmeden sol gençlik hareketi de kendi içinde çeşitli "fraksiyon"lara ayrılarak etkisizleşmişti. Öyle ki, bu fraksiyonların her biri kısa zamanda birer siyasi hareket hâline gelmiştir.

1980 sonrası, gençlik önce zor yoluyla susturulmuş olmakla birlikte, bu suskunluk 1990'lı yıllarda gönüllü bir uyuma dönüşmüş bulunuyordu. Bunu yazarken kuşkusuz bazı üniversitelerde paralı eğitime, harçlara karşı öğrenci gösterilerini gözden ırak tutuyor değilim. Bazı gençlik grupları üniversiteye baş örtüsüyle girebilmek için de epey gösteri yaptılar. Fakülte kapılarında oturdular. Fakat, "sağ" veya "sol" olarak nitelenebilecek bu gösterilere ve hareketlere katılanların sayısı, bütün bir yüksek öğrenim gençliği içinde devede kulak kabilindedir. Gençliğin büyük bir bölümü suskundur, Türkiye'nin sorunlarına ilgisizdir. 2000 yılında basında çıkan bir haber dehşet vericidir. Eski Millî Eğitim bakanlarından biri, Türkiye'nin en yüksek puanla öğrenci alan ve öğretim dili İngilizce olan bir üniversitede geniş bir öğrenci kitlesine konferans vermiş. Söz nereden açılmışsa "*Üniversiteyi bitirince yabancı bir ülkeye gidip çalışmak, oraya yerleşmek isteyenler ellerini kaldırsın*" demiş. Bütün elleri havada görünce irkilmiş!

Kuşkusuz bütün yüksek öğrenim gençliği böyle bir ruhla yetişiyor değildir. Ancak Türkiye’de Kurtuluş Savaşı yıllarında ve 1960’larda yaygın gençlik ruhunun ölüm çanları çalmakta olduğu ortadadır.

Kurtuluş Savaşı Gençliği’ni yazmaya neden olan, ülkede bir gençlik hareketinin yükselmekte oluşu değil, tersine gençlikteki bu duyarsızlığı alt etmek sevdasıdır.

1990’lı yıllarda ülkede yaygınlaşmaya başlayan yeniden aydınlanma hareketi döneminde bir ilçemizin halk kütüphanesi müdürü, 19 Mayıs 1996’da beni kütüphanelerinde bir konferansa davet ettiğinde Kurtuluş Savaşı Gençliği’ni seçtim. Daha sonra bunu bir makale hâlinde aylık bir dergide yayımladım. Gençlik gruplarımızdan biri, bu makaleden yararlandıklarını ve bunu bir kitapçık hâlinde basıp yayacaklarını söylediklerinde onlara biraz sabretmelerini ve benim çalışmayı genişleterek daha kapsamlı bir kitap hâline getireceğimi söylemiştim. Aradan yıllar geçti, bütün Türkiye gençliği için verilmiş bu sözümü elinizdeki bu kitapla 2002’de yerine getirebildim. Kitap, 2004’te ilk baskısını, 2010’da ikinci baskısını yaptı. Kurtuluş Savaşı’nın başlamasının (1919), Büyük Zafar’ın (1922) 100. yılları geldi geçti. Kurtuluş Savaşı Gençliği pek aranıp sorulmadı. Onun yeni baskısı Cumhuriyet’in 102. yılında mümkün oluyor. Onun önemini bilen ve bu baskıyı yapan Telgrafhane Yayınları’na teşekkür ediyorum.

Dolayısıyla bu kitapla neyi amaçladığımı anlatmış oluyorum: Türkiye gençliği ülkesinin sorunlarıyla yakından ilgilenmelidir. Ülkenin bağımsızlığına, halkının uyanışına, yükselmesine elinden gelen katkıyı yapmalıdır. Kurtuluş Savaşı yıllarının gençliği gibi...

Kurtuluş Savaşı yılları mercek altına alındığında, orada harikalar yaratan bir gençlik olduğu görülmektedir. Günümüz gençliği için Kurtuluş Savaşı gençliğinden öğrenecek çok şey olduğu kanısındayım. Alınacak derslerin başında, ülke ve ulus için hedeflerin doğru saptanması hâlinde bunun gençlikle toplum arasında güçlü bir köprüünün kurulmasına neden olacağı gelir.

Türkiye gençliği, daha sonraki yıllarda, Kurtuluş Savaşı’ndaki doğru ve haklı eylemleriyle övünmüşler ve bu hareketlerden hız almışlardır. Bağımsız ve yeni Türkiye devletinin temellerinde gençliğin alın alın teri, hatta kanı vardır.

Konunun Sınırlılığı

Bu kitapta ele alınan gençlik kavramının sınırlarını çizmekte zorlukla karşılaştığımı belirtmeliyim. Gençlik kavramından bazen belli bir yaş grubu, bazen yüksek öğrenim gençliği anlaşılmaktadır.

İnsanların hangi yaştan hangi yaşa kadar genç sayıldığı konusunda belirlenmiş bir anlayış yoktur. Hele Kurtuluş Savaşı yıllarında genç kavramından yaştan çok, belli davranış kalıplarının anlaşıldığı görülüyor. Genç demek, ileri düşünceli demektir. Bu nedenle 38 yaşında Korgeneral olarak Samsun'a çıkan Mustafa Kemal'i birçok tarih yazarı "genç" kabul etmektedir. Bunun nedeni, öyle anlaşılmaktadır ki, Osmanlı'da yönetim kademelerinin oldukça yaşlı insanların elinde bulunuyor olmasıdır. Ancak 1908 Devrimiyledir ki, İttihat ve Terakki, orduda bir "gençleştirme" hareketine başvurmuştur.

Gençlik kavramını yalnız yüksek öğrenim ve lise gençliği ile sınırlamanın da doğru olmadığı ortadadır. Tersine bir anlayış, köylü gençliğin, işçi gençliğin hakkını vermemek olurdu. Bununla birlikte, Kurtuluş Savaşı yıllarında da "gençlik" kavramının kentlerde kümelenmiş, öğrenim görmekte olan veya öğrenimini bitirmiş ileri görüşlü insanlarla tanımlandığı anlaşıyor. Kurtuluş Savaşı ile ilgili kaynaklar, bu nitelikteki insanlara ve hareketlere sık sık "gençlik" olarak yollama yapmaktadır. Kaldı ki, o yıllarda, İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve yüksek okullarının öğrenci derneklerinden başka Anadolu'nun çeşitli kentlerinde de mahfel, dernek, cemiyet birlik gibi adlarla gençlik dernekleri kurulmuş ve çalışmıştır.

Kitabın, "*Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye gençliği, bağımsızlık devrimi için ne yaptı?*" sorununu yanıtlamaya yönelik olması doğal olmakla birlikte, gençliğin o yıllarda içinde bulunduğu sorunlar, hatta konu ile ilgisinden ötürü eğitim anlayışı üzerinde de durmaya çalıştım.

Kaynaklar Hakkında

Kurtuluş Savaşı Günlüğü kitabımın hazırlanması sırasında gençlikle ilgili aldığım notlar, Kurtuluş Savaşı Gençliği ile ilgili

bir özet yapmama yetebilirdi. Bu kitabı oluşturabilmek için konunun geçtiği kaynaklara yeniden başvurmak gerekli oldu.

Bu kaynakların en önemlisi, o yılların gazeteleridir. Modern tarihle ilgili bütün çalışmalarda olduğu gibi bu konuda da en canlı ve güvenilir tanıklar gazetelerdir. 1980'li yıllardaki kütüphane çalışmalarında Ankara ve İstanbul'daki kütüphane arşivlerinde bu gazetelerin asılları araştıracının yararına sunulmaktaydı. Bunlara yeniden başvurduğum zaman tamamına yakını mikrofilme alınmış bulunuyordu ve araştıracıya gazetelerin asılları değil, mikrofilmleri verilmekteydi. Bazı araştırmacıların, yerine göre paha biçilmez değerdeki bu kaynakları hor kullanması, özenle kullanılsa bile bunların yıpranmasının önüne geçilemeyeceği için bu uygulamayı elbette anlayışla karşılamak gerekir. Eski alfabeyle yazılmış metinleri okumak zaten kolay değildir; bir de bunlara gazete baskılarının net olmayışı ve hele gerek mikrofilimde gerekse mikrofilmden alınan fotokopide bazı metinlerin neredeyse okunamaz hâlde bulunuşunun yarattığı zorluk, bu kitabın hazırlanmasında karşılaşılan en büyük sorun oldu.

Olayların ve yorumların aktarılmasında kullanılacak yöntem de bu tip çalışmalar için daima bir sorun oluşturmaktadır. Metinler olduğu gibi aktarılsa, bugünün okuyucusu ve hele gençleri için bunların çoğunu anlamak mümkün olmayacak, kitap amacına ulaşmaktan oldukça uzak kalacaktı. Bu nedenle, metinleri ya özetleme ya da bugünkü okuyucunun anlayacağı dile aktarma yoluna gittim. Hemen her bilgi ve belgede kaynak belirtilmiş olması, metinlerin aslına ulaşmak isteyenler için kolaylık sağlamaktadır.

İkinci kaynak grubu, dönemi anlatan araştırma ve anı kitaplarıdır ki, içlerinde konumuza ayrılmış olan yalnızca Kâzım İsmail Gürkan'ın 1922'de İstanbul Üniversitesi gençliğinin İngiliz işbirlikçisi gençlere karşı giriştiği boykotu anlatan "Darülfünun Grevi"dir. Gürkan o tarihlerde üniversite öğrencisidir. Sonradan günün gazetelerinden derlediği haber ve yorumlarla anılarını birleştirerek yazdığı bu kitap, konumuz açısından çok önemlidir. Darülfünun Grevi'nde aktarılan veya özetlenen metinlerin

çoğu gazetelerden bulunmuş ve kaynak dipnotlarında gösterilmiş olmakla birlikte verdiği özel bilgileri başka bir yerde bulmak mümkün olmazdı.

Kurtuluş Savaşı gençliğinin ibret verici çabalarını okurken, 1967-1970 yıllarını içeren üç yıllık yüksek öğrenim hayatımdaki tanığı olduğum ve içinde yer aldığım gençlik hareketiyle benzerliklerini görmemek mümkün değildir. Kurtuluş Savaşı yıllarının gençliği, ülkenin yabancı ülkelerin güdümüne girmesine, ulusal duyguların hafife alınmasına tahammül edemiyordu. *“Bağımsızlık benim karakterimdir”* diyen Mustafa Kemal’le aynı duyguları paylaşıyor, mandacılık akımına kararlılıkla karşı koyuyordu. Bu gençlik *“milliyetperver”* idi. 1969 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Öğrenci Derneği seçimlerine girerken kurduğumuz grubun adı *“Toplumcular”* dı ve sloganımız *“Ne Amerika Ne Rusya, Tam Bağımsız Türkiye”* idi. Bu grubun başkanı olan ve bir yıl süreyle Gazi Eğitim öğrencilerini temsil eden bu kitabın yazarı o zaman 25 yaşında idi. Bu kitabı 58 yaşında yazmıştır. Fakat, ülkenin bağımsızlığı ve Türkiye halkının dünya milletleri arasında başı dik ve onurlu yerini alması için o günlerde duyduğu heyecanın aynısını duymaktadır.

Ankara, Temmuz 2023

I GİRİŞ

Türk Kurtuluş Savaşı

Türk Kurtuluş Savaşı, Türk ulusunun 1918-1922 yılları arasında yaklaşık dört yıl boyunca, Türkiye'yi egemenlikleri altına almak isteyen emperyalistlere karşı verdiği mücadelelerin tümüne verilen addır. Bu kavramın içine, silahlı güçlerin karşı karşıya gelip çarpışmasının yanında Türkiye'nin bağımsızlığına kavuşması için yapılan sayısız gösteri, toplantı, yayın, diplomatik girişimler, silahlanma, ulaştırma, propaganda, her türlü geri hizmetler girmektedir.

Kurtuluş Savaşı'nın başladığı ve bittiği tarihler konusunda görüş ayrılıkları varsa da başlangıç tarihi olarak Mondros Ateşkes Anlaşması'nın yapıldığı 30 Ekim 1918'i, bitiş tarihi olarak da Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı 11 Ekim 1922 tarihini almak doğru olur. Gerçi, savaş Mondros Anlaşması'nın ertesi günü başlamış değildir, ancak Türkiye açısından Birinci Dünya Savaşı bitmiş, ülkede yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Bu tarihten önce ülkede egemen ve savaşta müttefik olan Almanya'nın yerini başında İngiltere'nin olduğu İtilaf Devletleri almıştır. İttihat ve Terakki iktidardan düşmüş, onun yerini belli bir geçiş süreci içinde Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin desteklediği Padişah hükûmetleri almıştır. İngilizlerin isteği üzerine parlamento dağıtılmış, ordunun elinden silahları alınarak ülke savunmasız bırakılmıştır. Ateşkes

hükümlerinin uygulanmasından sayılarak ülke İtilaf Devletleri tarafından yer yer işgal edilmiştir.

Ateşkesin imzalanmasıyla savaşın sona ermesi, ülkede geçici bir rahatlama duygusu uyandırmışsa da çok geçmeden bunun ülke için nasıl bir felaketin habercisi olduğu anlaşılarak millet, tarihindeki bu en karanlık döneminden bir aydınlığa çıkmanın çözümünü tartışmaya başlamıştır. Aydınlardan ve siyasetçilerden bir bölümü Osmanlı Devleti'nin yaşatılması, hatta, elde kalan toprakların bile korunabilmesi için İngiliz koruyuculuğuna sığınmayı, başka bir bölümü, o zamana kadar Türkiye ile savaşmamış ve okyanusun öte yakasında yükselen bir güç olan Amerika Birleşik Devleti'nin mandasına girmeyi öngörmüştür. Aydınlardan hiçbir himaye ve manda kabul etmeyen bir görüş de vardır.

Türkiye'nin yabancı işgaline uğrama ihtimali olan bölgelerinde aydınlardan ve eşraf müdafaai hukuk dernekleri biçiminde örgütlenerek, o bölgenin tarihsel olarak Müslüman-Türk ve nüfus çoğunluğunun da Türk-Müslüman olduğunu ispat etmek için çeşitli çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bu sorunları görüşmek ve gerekli kararları almak için kongreler toplanması yoluna gidilmiştir.

15 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri ve ABD'nin onayıyla İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, tehlikenin korkunç boyutunu daha açık gören milleti ayağa kaldırmış ve ülkenin bütünü neredeyse bir miting alanına dönmüştür. Bunu, silahlı savunma örgütlerinin kurulması izlemiştir. Ordusuz bağımsızlığın kazanılamayacağını bilen ve Anadolu'da duruma az çok hâkim olan kumandanlar, elde kalan silahların teslimini reddetmişler, silahlı direnişin koşullarını yaratmaya başlamışlardır.

Mustafa Kemal Paşa'nın, 9. Ordu Birlikleri Müfettişi olarak Samsun'a gönderilmesi, Kurtuluş Savaşı'nı yeni bir aşamaya yükseltmiştir. Mustafa Kemal Paşa, kendine verilen orduyu ve direniş güçlerini etkisizleştirme görevini yerine getirmeyerek, aksine, bütün ulusun işgallere karşı direnişini teşvik ederek bu savaşın önderliğine adaylığını koymuş, İstanbul'a dönmesi için yapılan çağrıyı reddetmiş ve görevden alınması üzerine askerlikten istifa ederek önderliğe devam etmiştir. Erzurum ve ardından Sivas

Kongresi'yle mandacı ve himayeci çözümler reddedilmiş ve bütün savunma kuruluşları tek bir merkezde toplanmıştır.

Kuvayımilliye hareketine karşı sert tedbirler alan Damat Ferit Hükûmeti, ona telkin ettikleri politikalarla Türkiye'ye kendi istedikleri bir "barış"ı kabul ettiremeyeceklerini anlayınca onu başbakanlıktan geri çekerek yerine Kuvayımilliye ile uzlaşan yeni hükûmetler kurulmasına izin vermişlerdir. Kuvayımilliyenin ısrarla toplanmasını istediği parlamento seçimlerini ulusal bağımsızlıkçılar kazanınca bu kez İstanbul yönetimi de Anadolu'nun etkisine girmiş, bu durum İtilaf Devletlerini telaşlandırdığından ve bu yolla da Türkiye'ye kölece bir barışın imzalatılamayacağı anlaşıldığından, İstanbul doğrudan işgal altına alınmış, parlamento dağıtılmış, hükûmet istifa ettirilmiş ve İngilizlerin her istediğini yapacak olan Damat Ferit Hükûmeti, yeniden işbaşına getirilmiştir. Bu durum Ankara'da açılan TBMM'yle yeni bir devletin kurulması ile sonuçlanmıştır. Türkiye, Ankara ve İstanbul hükûmetlerinin egemenlik bölgeleri olarak bölünerek iki başlı hâle gelmiştir.

Kuvayımilliyeyi etkisiz hâle getirmek için İngilizler ve Osmanlı sarayı, iç isyanları örgütleyerek yeni bir cephe açmış iseler de Kuvayımilliye ulusal birlik siyaseti ve karşı devrimin şiddetine karşı devrimci ulusal şiddet yöntemini uygulayarak bu isyanları bastırmayı başarmıştır. Bu dönemde bütün siyasi kuvvetlerin şu iki kümede toplandığı görülmektedir: 1. İşgalci devletlerle, onlarla iş birliği yapan Osmanlı sarayı çevresi, İttihat ve Terakki karşıtlığını İngilizlerle iş birliği yapmaya götüren Hürriyet ve İtilafçılar, İtilaf Devletlerinin kendilerine bağımsızlık, özerklik veya daha rahat yaşatmayı vaat ettiği Osmanlı uyruğu Türk veya Müslüman olmayanlar. 2. Ülkenin tam bağımsızlığını isteyen, fakat çeşitli mezheplere, siyasi görüşlere mensup Türkler, Müslümanlar ve bazı Türk ve Müslüman olmayan azınlıklar. Farklı siyasi görüşler olarak milliyetçiler, İslamcılar, halkçılar, sosyalistler ve Mustafa Kemal'in etrafında toplananlardan oluşmaya başlayan Kemalistler.

İstanbul hükûmetlerinin Batı emperyalizminin elinde bir oyuncak olmasına karşılık, Ankara Hükûmeti, arkasını sosyalist dünyaya, İslam ve Türk dünyasına, hatta bütün ezilen milletler

dünyasına dayamış, Doğu milletleriyle ilişkiye geçmiş ve başta Sovyetler olmak üzere bunlardan maddi ve manevi güç almıştır. Bu durum Batılıların ve Saray çevresinin Ankara hükûmetini Bolşeviklikle suçlamasına neden olmuştur. Ankara, savaşı kazanabilmek için teorik olarak halkın doğrudan yönetime gelerek kendi geleceği hakkında söz sahibi olmasından başka bir yol kalmadığını görerek “halkçılık” ilkesinde karar kılmış “halk devleti” olduğunu ilan etmiştir. Bu gelişme, tümü bağımsız bir ülkeden yana olmakla birlikte TBMM içinde tutucular ve devrimciler olarak nitelendirilebilecek iki ana eğilimin ortaya çıkmasına neden olmuş, iki eğilim arasındaki çelişme, Mustafa Kemal’in önderlik ettiği devrimci kadroların üstün gelmesiyle sonuçlanmıştır.

Ankara’da kurulan Kuvayımilliye hükûmetini ve onun henüz kurmakta olduğu orduyu yok edip, Türkiye’yi barış masasında savunmasız bırakmak için Yunan kuvvetleri bir araç olarak kullanılmış ve bu ordu, Ege’nin içlerine, Orta Anadolu’ya doğru harekete geçirilmiştir. Kuvayımilliye ordusu, başlangıçta çeşitli gönüllü gerilla kuvvetleriyle karşı koymaya çalıştığı bu saldırılara 1921’den başlayarak zayıf ordu kuvvetleriyle de karşı durmuş, Birinci İnönü, İkinci İnönü, Kütahya-Eskişehir Savaşları’nda stratejik geri çekilmeyi uygulayarak ordusunu dağıtmamak için kuvvetlerini Sakarya’nın doğusuna kadar çekerek burada yığınak yapmıştır. Sakarya Savaşı ise stratejik bir savunmadır ve Yunan ordusu burada durdurulabilmiştir. Ankara hükûmeti, kuvvetlerini tek bir noktaya sevk edebilmek için önce Doğu Anadolu’da bir kısım Türkiye topraklarını işgal altında bulunduran Ermenistan’a savaş açıp Sovyet Rusya’nın ve Bolşeviklerin de katkısıyla bu hükûmeti yıkarak, Fransızlar ve İtalyanların İngilizlerle çelişkilerini değerlendirip bu iki hükûmetle ayrı ayrı anlaşmalar yapmış, onların Türkiye topraklarından çekilmelerini sağlayarak bütün gücünü Batı Cephesi’ne vermiştir. Barış girişimleri bir sonuç vermeyince, yaklaşık bir yıllık bir askerî hazırlıktan sonra 26 Ağustos 1922’de saldırıya geçen Kuvayımilliye ordusu Yunanlıların ve onu destekleyen İtilaf Devletlerinin beklemediği büyük bir zaferle sona ermiş, Yunan ordusu Anadolu’dan atılmıştır. İngilizler ellerindeki güçlere ek olarak sömürgelerden de

kuvvet isteyip Türkiye'nin Boğazlar, İstanbul ve Doğu Trakya'ya egemen olmasının önüne geçmek istemişlerse de Fransa'nın araya girmesi sonucu düzenlenen Mudanya Ateşkes Anlaşması'yla bu bölgelerin barışçı bir biçimde Türkiye'ye teslimine razı olmak zorunda kalmış ve yapılacak barışa karar vermek için de 20 Kasım 1922'de Lozan Konferansı açılmıştır. Çetin geçen pazarlıklar 24 Temmuz 1923'te sonuçlanabilmiş ve Lozan Anlaşması'yla yeni bağımsız Türkiye, düşmanları tarafından da tanınmıştır. Türkiye, Misakı Milli 'sini önemli ölçüde bu anlaşmayla elde etmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın Mirası

Türk Kurtuluş Savaşı, 19. yüzyılın son çeyreğiyle bu yüzyılın başlarında dünyanın yaşamaya başladığı emperyalizm çağında zafere ulaşmış ilk bağımsızlık savaşıdır. Türk Kurtuluş Savaşı, bu nedenle bütün ezilen dünyada büyük bir sevinç yaratmış ve bu milletlere cesaret vermiştir. Türkiye halkına kendine güven duygusu gelmiş, bu savaşla birlikte başı dik ve onurlu yeni bir Türkiye'nin inşasına başlanmıştır.

Türkiye'de çağdaşlaşma hareketinin tarihi, Cumhuriyet'in ilan edilışinden bir yüzyıl öncesinden başlamış bulunuyordu. Bu hareket, Fransız ihtilaliyle başlayan Batı'nın burjuva demokratik devrimlerinden kuvvetle etkilenmiş bulunuyordu. Ancak bu akım, bağımsızlık hareketinden yoksun kaldığı için Türkiye'nin sömürgeleşme sürecini de birlikte getirmiş, ülke emperyalist devletlere borçlanmış ve bunları ödeyemediği için gelir kaynaklarına el konulmuş bulunuyordu. Türkiye'de çağdaşlaşma Batı hayranı kozmopolit bir sınıfın doğmasına da hizmet etmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemal gibi radikal yenilikçi bir kişinin önderliği, savaştan sonra kurulacak yeni rejimin özelliklerinin belirlenmesinde tayin edici olmuştur. Onun duruma bütün olarak hâkim olması sonucu, padişahlık ve halifelik kaldırılmış, siyasi ve toplumsal alanda birçok yenilikler yapılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın bağımsızlık hedeflerinden sapıldığı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu ilkelerden adım adım tavizler verilerek yeniden Batı emperyalizminin etkisine girildiği yolundaki

eleştirilere bir kısım çevreler, Mustafa Kemal'in hedef gösterdiği çağdaş uygarlığın Batı tarafından temsil edildiğini, Doğu'da ittifak yapılacak bir uygarlık bulunmadığını, Batı ile yaptığı ittifaklara girmeyecek veya bunlardan ayrılacak bir Türkiye'nin dünyada yalnız kalacağını, ulusal savunmasını ve kalkınmasını kendi başına yapamayacağını söyleyerek cevap vermektedirler. 1980'li yıllardan sonra ise bu gerekçelere dünyanın tek kutuplu hâle geldiği, ABD'nin karşısında ona direnecek bir güç olmadığı, dünyanın artık eski dünya olmayıp küreselleştiği, küreselleşmeye bir an önce ayak uydurmak gerektiği, ulusal devletler döneminin sona ermekte olduğu, Türkiye'nin yerinin Avrupa Birliği olduğu gibi söylemler eklenmiştir. Bunun karşısında ise Avrupa Birliği'ne ulusal devleti koruyarak girilebileceği ile Avrupa Birliği'ne girmenin gerekli olmadığını, hatta böyle bir birliğin Kurtuluş Savaşı'nın kazanımlarını ortadan kaldırıp Türkiye'nin bağımsızlığını ve ulusal egemenliğini ortadan kaldıracağı gibi görüşleri savunulmaktadır. Daha sonraki gelişmeler, belgeler, çatışmalar ve özellikle Ukrayna topraklarında cereyan eden NATO-Rusya savaşı, dünyanın günümüzde de hiç tekin olmadığını gösteriyor.

Kurtuluş Savaşı'nda Gençlik Hareketlerinin Özelliği

Türk Kurtuluş Savaşı'nda gençliğin yeri nedir? Gençlik bu savaşın neresinde, nasıl yer almıştır? Kullandığı yöntemler, dile getirdiği istekler nelerdir?

Gençlik hareketinin ayrıntılarına geçmeden önce bu sorulara genel ve toplu bazı yanıtların verilmesi yerinde olur.

Gençliğin bağlı olduğu ideoloji: Kurtuluş Savaşı yılları gençliğin ideolojisinde en öne çıkan tema yurtseverliktir. Kurtuluş Savaşı, İttihat ve Terakki'nin İkinci Meşrutiyet'ten beri yetiştirmekte olduğu Türkçü bir gençliği hazır bulmuştur. Gençlik, Türk tarihinin şerefli bir tarih olduğunu düşünmekte ve Türklüğü küçümseyen anlayışlara tahammül edememektedir. İslamiyet'in değerlerini de Türklüğün değerleri içinde ele almaktadır. Gençlik kendisini "Asri" yani daha sonra bunun yerini almış olan sözcükle ifade edilecek olursa "çağdaş" olarak tanımlamaktadır. Bu çağdaşlık, vatansızlığı öngören kozmopolit bir çağdaşlık değildir. Avrupa'nın

yarattığı değerleri, istilacı Avrupa'ya karşı kullanmaktadır. Gençlik, aynı zamanda cumhuriyetçiliğe ve halkçılığa yatkındır.

Kuşkusuz Kurtuluş Savaşı yıllarında ülkede kozmopolit, İslam ideolojisini esas alan gençler de bulunmaktaydı. Ancak bunlar, gençliği temsil edecek bir güç olamamışlardır. İstanbul Üniversitesindeki boykotta, grev kırıcı gibi bir rol üstlenmişlerse de bunların sayılarının ve güçlerinin çok zayıf olduğu anlaşılmaktadır.

Gençliğin görev aldığı alanlar: Kurtuluş Savaşı'nda gençlik, mücadelenin her alanında ve her biçiminde görünmektedir.

1. Genel olarak ülke çıkarlarının savunulmasını kendine görev bilmiş, yapılacak barış anlaşmasının temel özelliklerinin ne olması gerektiği konusunda toplantılar yaparak görüş oluşturmuş, bunu ilgili makamlara ve kamuoyuna açıklamıştır.

2. İşgallere karşı tepkisini en sert biçimde dile getirmiş, düşmanın Türkiye topraklarından atılması için savaşılmaya hazır ve bunda kararlı olduğunu ilan etmiştir.

3. İşgallere karşı bildiriler yayımlayarak halkı mitingler yapmaya ve bağımsızlık için kararlılığını dile getirmeye çağırmış, bu bildirileri semt semt dağıtmış ve kendi temsilcileri yoluyla da miting kürsülerinden haykırmıştır.

4. Savaş alanlarını terk ederek İstanbul'a yığılmış olan ve yoksulluk içinde yaşayan halkın yaralarını sarmak için yardım kampanyaları açmış, yardım kuruluşlarının açtığı kampanyalarda görev almıştır.

5. Emperyalistlerle iş ve duygu birliği yapan, Kuvayimilliyeyi, ulusal duyguları hafife alan ve Kuvayimilliyecilere hakaret eden öğretim üyelerinin derslerini boykot ederek bunların üniversiteden temizlenmesini sağlamıştır.

6. Gönüllü olarak cepheye koşmuş ve işgalci düşman kuvvetleriyle çarpışmış, yani canını ortaya koymuştur.

7. Halkın silahlı savunmaya hazırlanmasında görev almış, her türlü cephe gerisi hizmetlere koşmuştur.

8. Kazanılan askerî ve siyasi zaferlerin kutlanmasında da önderlik yapmış, düzenlediği ve katıldığı gösterilerle halkın moralinin yükselmesine yardım etmiştir.

9. Ülkede ulusal egemenliğin kararlı bir savunucusu olmuş, padişahlık kaldırılınca yaptığı coşkun gösterilerle bunu kanıtlamıştır.

10. Fikren ve bedenen sağlıklı bir gençliğin yetişmesi için örgütlenerek konferans, yayın, gezi, spor, temsil, kitaplık açma gibi etkinliklerde bulunmuştur.

Gençlik karşıtları: Daha çok İstanbul'da görünmektedir. İtilaf Devletlerinin siyasetlerini savunan Kuvayımillîye karşıtı kimse-lerdir. Onlara göre gençlik aklıyla değil heyecanlarıyla hareket etmektedir. Türkiye'nin bağımsızlığını savunmak akıl kârı değildir. Gençlik İttihatçılar tarafından kullanılmakta ve Ankara Hükûmeti tarafından kışkırtılmaktadır.

Gençliğin siyasi bağlantıları: Kurtuluş Savaşı gençliği, kendisini herhangi bir siyasetin taraftarı ve mensubu olarak tanımlamamaktadır. Aksine hiçbir siyasi hareketle bağlantısı olmadıklarını, yalnız vicdanlarının emriyle ve vatan kaygısıyla hareket ettiklerini sık sık ilan eden gençler, başka türlü de hareket edemezlerdi. Çünkü İttihat ve Terakki hem büyük itibar kaybetmiş hem de yasaklanmıştı. Bütün ülkede parti hayatı sönük bir durumdaydı ve Kurtuluş Savaşı'na hiçbir parti önderlik edememekteydi. Öncü kuvvet, Kuvayımillîye idi ve o da ancak 1923'te partileşebilmiştir.

Kuvayımillîyenin gençlik karşısında tutumu: Kuvayımillîyenin kendisi genç bir hareketti ve zaten onun kuruluşunda gençlerin büyük bir etkisi vardı. O zamana kadar gençlik hareketinin başını çekmekte olan tıp fakültesinden öğrenci delegeler, gençliği temsilen Sivas Kongresi'ne çağırılmışlar ve katılmışlardır. İşgal altındaki İstanbul'da da Tıbbiyeliler başta olmak üzere gençler Kuvayımillîyenin emrindeki gizli örgütler yoluyla Anadolu'ya geçirilmişlerdir. Anadolu şehir ve kasabalarında gençler ve gençlik örgütleri, baştan sona kadar Müdafaa-i Hukuk örgütleriyle birlikte çalışmışlardır.

Gençlerin iş birliği yaptığı kuruluşlar: Fakülte ve yüksek okul öğrenci dernekleri, zaten gençlerin önemli ölçüde içinde yer aldıkları Türk Ocakları, İhtiyat Zabitleri, öğretmen, Hilal-i Ahmer, Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri.

Hükûmetlerle ilişkileri: Gençlerin İstanbul hükûmetleriyle, özellikle Damat Ferit hükûmetiyle ilişkileri çok bozuktur ve Damat